

موضوع:

بررسی فقهی - حقوقی

تجسس و جاسوسی

مؤلف:

زهرا آلانی

آلانی، زهرا، ۱۳۵۱ -

بررسی فقهی - حقوقی تجسس و جاسوسی/مؤلف زهرا آلانی. -

قم: زهرا آلانی، ۱۳۸۸.

۳۳۳ ص.

ISBN ۹۷۸-۹۶۴-۰۰۴-۴۱۰۰-۸

۳۰۰۰۰ ریال:

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۱۲-۲۲۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. جاسوسی (اسلام). ۲. جاسوسی - جنبه های حقوقی. الف.

عنوان.

۲۹۷/۴۸۳۳

BP ۲۳۱ / ۱۷ ۴

نام کتاب:.....بررسی فقهی - حقوقی تجسس و جاسوسی

نام مؤلف:.....زهرا آلانی

نام ناشر:.....مؤلف

محل نشر:.....قم

نوبت چاپ:.....اول

تاریخ نشر:.....۱۳۸۸

چاپخانه:.....روح الامین(ع)

تیراژ:.....۳۰۰

شابک:.....۹۷۸-۹۶۴-۰۰۴-۴۱۰۰-۸

قیمت:.....۳۰۰۰ تومان

(حق چاپ برای مؤلف محفوظ است.)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۵	«فصل اول».....
۵	کلیات.....
۷	۱ - ۱ - بیان مسأله.....
۸	۱ - ۲ - اهمیت تحقیق.....
۱۰	۱ - ۳ - تاریخچه تحقیق.....
۱۰	الف - دوره اول:.....
۱۱	ب - دوره دوم:.....
۱۲	ج - دوره سوم:.....
۱۴	۱ - ۴ - هدف تحقیق.....
۱۵	۱ - ۵ - روش تحقیق.....
۱۵	۱ - ۶ - محدودیت‌های تحقیق.....
۱۷	«فصل دوم».....
۱۷	مفهوم شناسی.....
۱۸	۲ - ۱ - تجسس.....
۱۸	الف - در لغت:.....
۲۰	- مترادف‌ها:.....
۲۵	ب - در اصطلاح شرع.....
۲۶	ج - در اصطلاح عرف.....
۲۶	۲ - ۲ - جاسوسی.....
۲۷	- مترادف‌ها.....
۲۲	۲ - ۲ - حریم.....
۲۴	۲ - ۴ - عورات.....

۲۵	۲ - ۵ - دلیل عقلی
۲۵	۲ - ۶ - دلیل نقلی
۲۵	- تذکّر!
۲۶	- جمع بندی:
۲۷	«فصل سوم»
۲۷	انواع تجسس
۲۹	۳ - ۱ - تجسس در زندگی خصوصی افراد
۲۹	دلیل حرمت
۲۹	الف - دلیل عقلی: اصل عدم ولایت
۴۲	ب - دلیل نقلی: قرآن و سنت
۴۲	- سنت:
۴۸	برخی مصادیق تجسس در زندگی خصوصی افراد
۴۸	۱ - هتک حرمت منازل و حریم خصوصی افراد
۵۰	۲ - هتک حرمت مخابرات، مراسلات و مکالمات تلفنی
۵۲	۲ - ۲ - تجسس بر ضدّ نظام
۵۲	دلیل حرمت
۵۲	الف - دلیل عقلی: وجوب حفظ نظام
۵۲	ب - دلیل نقلی: قرآن و سنت
۵۲	قرآن کریم:
۵۴	سنت:
۵۷	مصادیق تجسس بر ضدّ نظام
۵۷	الف - مصادیق جاسوسی به مفهوم حقوقی آن
۵۷	جاسوسی در اماکن نظامی
۵۷	جاسوسی مربوط به عملیات ارتش
۵۸	۳ - تسلیم اسرار نظامی، سیاسی و مفاتیح رمز به اجنبی

- ۴ - تسلیم نقشه‌ها یا اسرار راجع به سیاست داخلی یا خارجی مملکت به افراد فاقد صلاحیت ۵۸
- ۵ - جاسوسی به نفع یک کشور بیگانه و به ضرر کشور بیگانه دیگر در خاک ایران ۵۹
- ب - مصادیق اعمال مجرمانه در حکم جاسوسی ۵۹
- ۱ - اختفای عمدی جاسوسان یا سربازان دشمن در زمان جنگ یا صلح ۶۰
- ۲ - ورود دشمن به اماکن نظامی به طور ناشناس ۶۰
- ۳ - برقراری ارتباط با اتباع دشمن از طریق مکاتبه یا مخابره ۶۰
- ۴ - ورود به مواضع نظامی برای سرقت نقشه یا کسب اطلاع از اسرار سیاسی یا نظامی ۶۱
- ۵ - نقشه برداری یا عکس اندازی از قلاع نظامی ۶۱
- ۳ - ۳ - مستثنیات حرمت تجسس ۶۲
- ۱ - تحقیق و تفحص در امر ازدواج ۶۲
- دلیل جواز ۶۳
- ۲ - تفحص و مراقبت از کودک، نوجوان و جوان ۶۴
- ۳ - تفقد و تفحص از احوال محرومان جامعه ۶۸
- دلیل جواز ۶۸
- نقیب و عریف ۶۹
- ۴ - نظارت و کنترل بر اعمال کارگزاران امور ۷۲
- گزینش کارگزاران و دلیل جواز آن ۷۳
- الف - دلیل عقلی ۷۳
- ب - دلیل نقلی ۷۴
- قرآن کریم: ۷۴
- سنت معصومین - علیهم السلام ۷۷
- نظارت و بازرسی در اعمال کارگزاران و دلیل جواز آن ۸۱

۸۱ دلیل عقلی
۸۲ دلیل نقلی: آیات و روایات اسلامی
۹۰ نظارت امیر مؤمنان - صلوات الله علیه - بر کارگزاران خود
۹۱ ۱ - نامه به عثمان بن حنیف انصاری - حاکم بصره
۹۳ ۲ - نلمه به شریح قاضی
۹۴ ۳ - نامه به زیاد - حاکم فارس
۹۵ ۴ - نامه حضرت - علیه السلام - به عبدالله بن عباس
۹۷ ۵ - نامه امام - علیه السلام - به مصقلة بن هبیره
۹۹ ۶ - نامه امام - علیه السلام - به منذر بن جارود
۱۰۱ مراجع کنترل و نظارت در فرهنگ اسلامی
۱۰۱ - خدا، پیامبران الهی و فرشتگان
۱۰۳ - وجدان
۱۰۴ - نظارت همگانی
۱۰۵ - مدیر
۱۰۶ شیوه‌های کنترل و نظارت
۱۰۸ بازرسی و کنترل کارگزاران در قانون اساسی
۱۱۱ ۵ - تجسس از تحرکات دشمنان داخلی
۱۱۱ دلیل جواز این نوع تجسس
۱۱۱ الف - دلیل عقلی
۱۱۲ ب - دلیل نقلی: قرآن و سنت
۱۱۹ ۶ - تجسس در اعمال دشمنان خارجی
۱۲۰ دلیل جواز
۱۲۰ الف - دلیل عقلی
۱۲۲ ب - دلیل نقلی: آیات و روایات
۱۲۸ نقش سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی

محدودهٔ فعالیت های جاسوس و مأموران اطلاعاتی.....	۱۲۹
«فصل چهارم».....	۱۳۵
احکام تجسس.....	۱۳۵
۴ - ۱ - احکام تجسس حرام.....	۱۳۷
احکام تجسس در امور خصوصی افراد.....	۱۳۷
الف - حرمت اطلاع بر عورات.....	۱۳۸
ب - وجوب دفاع از حریم و عرض.....	۱۴۲
ج - کیفیت دفاع از حریم و عرض.....	۱۴۵
د - ضمان و عدم ضمان.....	۱۵۱
۱ - ضمان:.....	۱۵۱
۲ - عدم ضمان:.....	۱۵۳
قسمتی از فرمان هشت ماده ای حضرت امام خمینی - قدس سرّه	
الشّریف.....	۱۵۶
احکام تجسس مضرّ به نظام.....	۱۵۷
کیفر جاسوس.....	۱۵۸
نظر فقهای اهل سنت دربارهٔ کیفر جاسوس.....	۱۶۱
دیدگاه فقهای شیعه در مورد مجازات جاسوس.....	۱۶۵
۴ - ۲ - احکام تجسس غیر حرام (جایز).....	۱۷۳
احکام تجسس مفید برای نظام.....	۱۷۳
الف - احکام مربوط به گزینش و نظارت در سخنان امام خمینی - قدس	
سرّه الشّریف.....	۱۷۴
ب - احکام مربوط به تجسس در اعمال دشمنان اسلام.....	۱۷۷
«فصل پنجم».....	۱۸۱
آثار و پیامدهای تجسس.....	۱۸۱
۵ - ۱ - آثار و پیامدهای منفی تجسس.....	۱۸۲

- الف - آثار و پیامدهای تجسس در زندگی خصوصی افراد..... ۱۸۳
- ۱ - خروج از ایمان و متّصف شدن به صفت منافقین و رسوایی در دنیا. ۱۸۳
 - ۲ - هتك حرمت مؤمن ۱۸۶
 - ۳ - تضييع حقّ النَّاس و به ویژه حقّ برادران دینی ۱۸۷
 - ۴ - از بین رفتن اعتماد به نفس و از دست دادن شخصیت اخلاقی ۱۸۸
 - ۵ - اشاعه فحشاء و فساد در جامعه ۱۸۹
 - ۶ - پیدایش بیماری‌های روحی و روانی..... ۱۹۰
 - ۷ - فراهم شدن زمینه غیبت ۱۹۰
 - ۸ - ایجاد نفرت بین افراد، از بین رفتن صمیمیت و بدون دوست ماندن. ۱۹۱
 - ۹ - گرفتار شدن به عذاب دنیوی و اخروی ۱۹۲
- ب - آثار و پیامدهای تجسس بر ضدّ نظام ۱۹۴
- ۵ - ۲ - آثار و پیامدهای مثبت تجسس ۱۹۴
- الف - آثار و پیامدهای تفحص و مراقبت صحیح از كودك، نوجوان و جوان ۱۹۵
- ب - آثار و پیامدهای تحقیق و تفحص صحیح در امر ازدواج..... ۱۹۵
- ج - آثار و پیامدهای تفقد و تفحص از احوال مجرمان جامعه..... ۱۹۵
- ۱- ایجاد ارتباط نزدیک بین مردم و مسؤولان ۱۹۵
 - ۲- برقراری عدالت اجتماعی و از بین رفتن ظلم ۱۹۶
 - ۳ - ریشه کن شدن مشکلات اقتصادی و فرهنگی در میان اقشار محروم جامعه ۱۹۶
- د - آثار و پیامدهای نظارت و کنترل بر اعمال کارگزاران امور ۱۹۷
- ۱- شناسایی اشخاص خدمتگزار، دلسوز و زحمتکش از افراد خائن و تن پرور ۱۹۷
 - ۲- اجرای امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۹۸
 - ۴ - جلوگیری از سوء استفاده از مقام و موقعیت و مبارزه با خلاف و انحراف ۱۹۹
- هـ - آثار و پیامدهای تجسس در اعمال دشمنان داخلی و خارجی ۲۰۰

- جمع بندی و نتیجه گیری ۲۰۱
- ضمایم ۲۰۴
- الف) فرمان هشت ماده ای حضرت امام خمینی - قدس سره الشریف ۲۰۴
- ب) بعضی از مواد قانونی مربوط به «تفتیش منازل» و «بازرسی اماکن» ۲۱۱
- فهرست منابع و مآخذ ۲۱۲
- منابع عربی: ۲۱۳
- الف) کتب عربی ۲۱۳
- ب) فرهنگ‌ها و دایرة المعارف های فارسی ۲۲۱
- ج) منابع حقوقی فارسی ۲۲۲
- د) فهرست مقالات فارسی ۲۲۳

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ
صَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
الطَّاهِرِينَ وَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ مِنَ
الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

نوشتار حاضر با عنوان «بررسی فقهی - حقوقی
تجسس و جاسوسی» دارای یک مقدمه و پنج فصل و یک
خاتمه می باشد.

در فصل اول، یک سری مطالب کلی مانند بیان مسئله،
اهمیت تحقیق، تاریخچه تحقیق، هدف تحقیق، روش
تحقیق، محدودیت های تحقیق و غیره آمده است.
فصل دوم درباره مفهوم شناسی تجسس و تعاریف آن
در لغت و اصطلاح شرع و عرف، و در اصطلاح فقه و حقوق و
بیان مترادفها و نیز تعریف یک سری واژگان کلیدی
می باشد.

در فصل سوم، انواع تجسس ممنوع و جایز، از نظر
فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار می گیرد.
در فصل چهارم، احکام فقهی تجسس بیان می شود.
فصل پنجم، درباره آثار و پیامدهای تجسس است.
و در خاتمه، یک جمع بندی و نتیجه گیری کلی از
مباحث و نیز برخی ضmann ارائه می گردد.

در این تحقیق مسئله تجسس و جاسوسی با توجه به آیات قرآن، روایات معصومین - علیهم السلام - و دیدگاه فقهای مسلمان و حقوق دانان، مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد و در این راستا از کتب مختلف فقهی، حقوقی، تفسیری، حدیثی، اخلاقی، تاریخی و غیره بهره‌گیری شده است.

بررسی حکم فقهی تجسس از آن جهت اهمیت دارد که فقه، همه ابعاد زندگی را تحت پوشش قرار می‌دهد و تمام اعمال انسان را در بر می‌گیرد. یکی از این اعمال، تجسس و جاسوسی است که بشر از گذشته‌های دور انجام می‌داده و بیشتر هم در جنگ‌ها معمول بوده است ولی امروزه دامنه گسترده تری پیدا کرده به طوری که دولت‌های رقیب - چه در زمان جنگ و چه در زمان صلح - در زمینه‌های گوناگون سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی و فرهنگی نسبت به یکدیگر اعمال می‌کنند و در داخل کشورها نیز سازمانها و ادارات خاصی به منظور ایجاد امنیت داخلی، به بازرسی و جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازند.

جستجو از اسرار و امور پنهان، ریشه در فطرت آدمی دارد به همین جهت همواره این موضوع در زندگی انسان به چشم می‌خورد و این امر خود یکی از مهم‌ترین عوامل پیشرفت بشر به حساب می‌آید و به همین دلیل مورد پسند عقل نیز واقع می‌شود.

ولی عقل و فطرت به تنهایی نمی‌تواند مجوزی برای تمام اعمال آدمی باشد بلکه شرع مقدّس نیز باید در کنار آن باشد؛ زیرا عقل از درک جزئیات و بسیاری از امور دیگر عاجز و ناتوان است.

در قرآن کریم افراد صریحاً از تجسّس نهی شده اند و این نهی، مطلق است یعنی شامل هر نوع جستجویی می‌شود حال آنکه نهی از مطلق جستجو عقلاً مردود است؛ پس لازم است بررسی شود که منظور قرآن کریم از تجسّس منهی، چه نوع تجسّس و جستجویی است.

برای به دست آوردن نظر شارع مقدّس، لازم است در این باره منابع دینی - اسلامی به خصوص کتب فقهی مورد بررسی قرار گیرد تا معلوم شود که چه نوع تجسّسی از نظر شرع، حرام است و چه نوع تجسّسی جایز می‌باشد؟ دلیل حرمت و یا جواز آن چیست؟ و ملاک تشخیص موارد تجسّس جایز از غیر جایز کدام است؟ و مجوّز تشکیل سازمان‌های جاسوسی و اطلاعاتی چیست؟

برای پاسخ دادن به این سوالات، متون متعدّد فقهی از ادوار مختلف مورد استفاده قرار گرفته است همچون المقنعه شیخ مفید، المبسوط شیخ طوسی، کتاب السرائر ابن ادریس، لمعه شهید اول، شرح لمعه شهید ثانی، جواهر الکلام شیخ محمّد حسن نجفی، مبانی تکملة المنهاج آیه الله خویی و تحریر الوسیله امام خمینی -

رضوان الله تعالى عليهم - و دیگر منابع فقهی که بدان اشاره خواهد شد.

در کنار اینها از منابع تفسیری، حدیثی، اخلاقی، تاریخی و حقوقی نیز بهره گرفته شده است.

نکته مهمی که قابل ذکر است این است که بسیاری از احادیث مذکور در این پژوهش، ممکن است ضعیف و یا مردود باشد که ذکر آنها تنها جنبه تأیید داشته و آگاهی از میزان اعتبار آنها تحقیق جداگانه ای را می‌طلبد؛ از این رو عمل کردن بر طبق این احادیث جایز نیست و به طور کلی نباید از این نوشتار به عنوان رساله عملیه و یا توضیح المسائل استفاده کرد، بلکه هر کس باید در این زمینه به مرجع تقلید خود رجوع کند.

الحمد لله رب العالمین
و به نستعین